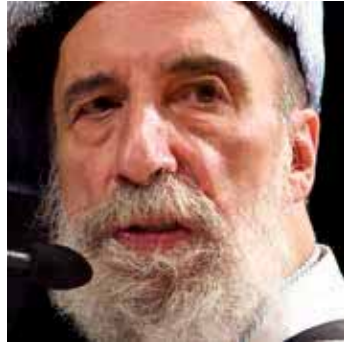
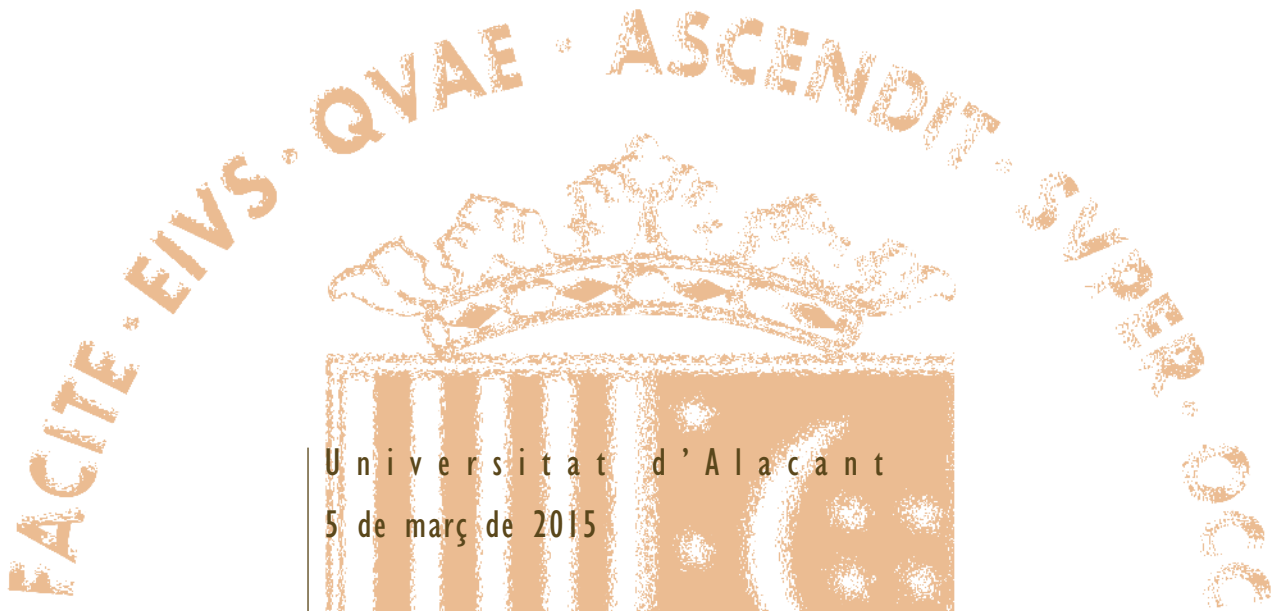

Solemne Acte d'Investidura
com a *Doctor Honoris Causa*

del Sr. Raúl Zurita Canessa

Universitat d'Alacant
5 de març de 2015

Solemne Acte d'Investidura
com a *Doctor Honoris Causa*

del Sr. Raúl Zurita Canessa

U n i v e r s i t a t d ' A l a c a n t

5 de març de 2015

- *Laudatio* pronunciada pel Sr. José Carlos Rovira Soler amb motiu de la investidura com a *doctor honoris causa* per la Universitat d'Alacant del Sr. Raúl Zurita Canessa

Al setembre de 1973, en el port de Valparaíso, un jove que estava tancat en la bodega d'un vaixell de càrrega anomenat Maipo mirava a través d'una escotilla un cel tan estrellat que la seua intensitat quedaria per sempre en la memòria. La seua galta dos anys després seria també aquell cel estrellat... i allà per 1979, quan va aparèixer un estrany llibre poètic titulat *Purgatorio*, podíem veure-hi des del principi la peripècia d'una autolaceració expressada com una fusió última de vida i poesia, encara que la vida es desenvolupa i la poesia sorgisca potser en aquell espai desesperat i en el límit de tantes coses que anomenem desequilibri. En 1979, quan va aparèixer *Purgatorio*, com quan es va publicar *Anteparaíso* en 1982, només un reduït nombre de persones va advertir i va anotar que estava sorgint un llenguatge nou i difícil en la poesia xilena i llatinoamericana, en la poesia escrita en castellà a una banda i l'altra de l'Atlàntic, acostumada des de sempre a lliçons vigents de gran literatura; molt pocs van veure que darrere d'aquelles referències, dantesques veritat?, hi havia un poeta que s'estava jugant la vida i la poesia a l'atzar més difícil de la paraula, buscant construir una al·legoria del viure en la qual la complexitat venia determinada per la història, l'amor i les naturaleses en una consistència que anava a ser duradora i variant fins als nostres dies.

Aquell llibre inicial va ser també el desplegament d'una psicosi que permet canviar de personalitat per a narrar-nos un món aclaparador, en el lllindar d'una psicopatia de la qual només pot salvar l'escriptura, però si el material poètic fóra només això estariem probablement davant un text curiós, encara que menor; però, entre moltes altres coses, el llibre és el primer descobriment de la naturalesa xilena com una trajectòria que serà permanent i fins i tot reiterada. El llibre és per exemple el descobriment del desert d'Atacama, començant per "A las inmaculadas llanuras":

Deixem passar l'infinít del desert d'Atacama

Deixem passar l'esterilitat d'aquests deserts

Aconseguiu viure allí alguna vegada el desert que segueix Zurita des del principi, recorde la companyia en els dies d'Atacama dels llibres del poeta que permetien descobrir i rememorar les sensacions d'aquella naturalesa en la qual ens podíem repetir: "Como un sueño el silbido del viento/ todavía recorre el árido espacio de/ esas llanuras"...

Amb aquells llibres, havia nascut a la poesia Raúl Zurita, vingut al món a Santiago de Xile en 1950, descendent d'emigrants italians per la part materna, amb aquella àvia, Veli, que recitava al xiquet fragments de la *Divina Comèdia*, i és Zurita un exemple poètic sobre el qual aquests dies hem debatut àmpliament en aquesta casa més de cinquanta especialistes en la seua

obra, lectores i lectors, amigues i amics del poeta que trobem en la seua àmplia producció espais de sorpresa atenta i fins i tot d'emoció. Ens va cridar fortament l'atenció la naturalesa en primer lloc i ens va cridar de seguida l'atenció la història en la qual s'entrecreuen paraules i sensacions que construeixen la memòria.

Un dia, davant les grans làpides que formen el Memorial dels assassinats i desapareguts per la dictadura, en el Cementeri General de Santiago de Xile, vam poder llegir un vers que presideix alguns milers de noms. “Todo mi amor está aquí y se ha quedado pegado a las rocas al mar y a las montañas” que és una frase d'amor central en el *Canto a su amor desaparecido*, que l'Editorial Universitària, la de la Universitat Diego Portales, va colar a la censura dictatorial en 1985. Hem fet d'aquest vers record de Raúl Zurita en diverses ocasions en aquest Campus, entre aquestes fa uns moments quan una araucària plantada pel poeta serveix ja per a commemorar en el temps el record del que estem fent aquests dies.

Amb aquests versos celebrem l'autor de la *La vida nueva*, un altre títol dantesco amb el qual en 1994 va cantar la naturalesa xilena i la vida en aquell espai en què els rius s'estimen, i en el qual l'amor de Xile recrea paisatges i història. “*La vida nueva*” havia sigut també el títol d'un poema que, al juny de 1982, el fum blanc que escampava la propulsió de cinc avionetes, va traçar en 15 frases en el cel de Nova York. També, “Ni pena ni miedo”, la frase que tanca el llibre de 1994, és l'escriptura quilomètrica amb excavadores en el desert d'Atacama de la negació necessària de dues paraules amb les quals era difícil sobreviure en un país que intentava superar la tràgica història recent.

L'exposició amb el títol “Escriptura material”, el comissari de la qual és Ramón Castillo i que està en el Museu de la nostra universitat des de despús-ahir en què va ser inaugurada, servirà sens dubte a tots vostès per a seguir la commoció que provoca la seua escriptura celeste i terrestre, la que té dissenys, projectes, imatges i figuracions que conflueixen en l'obra de Raúl Zurita en la doble dimensió d'un art de la terra (el *land art* dels anys 60) i d'un art americà per la seua condició grandiosa d'art en la naturalesa. Per a la dimensió d'un art americà, recordem sempre les paraules del mateix Zurita en *Los poemas muertos*:

“No esculpimos el *Moisés* ni la *Pietà*, no nos fue dada la cúpula de San Pedro, pero están los Andes, la vastedad del Pacífico y los glaciares, la visión del desierto de Atacama transparentándose frente al océano. Es eso: no pintamos el *Juicio Final*, pero nos tocó el color de los desiertos —el color más parecido al de nuestras caras” (pág. 8).

Hem dedicat aquests dies una “Pàgina d'autor Raúl Zurita” en la Biblioteca Virtual Cervantes i hi podran seguir les línies principals de la seua producció, fins i tot els episodis visuals de la seua escriptura material, i fins i tot llegir algunes obres íntegres de l'autor que generosament ha cedit.

He considerat sempre *La vida nueva* com una obra central, perquè els lectors del Zurita de l'autodestrucció o de la proximitat de la salvació, s'hi trobaven de sobte sobretot davant naturaleses, sense oblidar pulsions, records i escenes personals de desastre o amor, escenes al·lucinades on de sobte apareixia un paisatge omnipresent de rius, platges, deserts, núvols, nevats, rompent... també

rostres en aquell paisatge... també l'entrada primera, a través de geografies oportunes, en el món indígena maputxe la lliçó del qual va des dels rius de la terra al gran riu del cel, Futaleufú. Els lectors amb aquesta obra van poder pensar que Zurita eixia del seu món destructiu amb un cant al món natural. I era fàcil interpretar que entràvem en un cant general, amb èpica clausurada, però testimoniança de la naturalesa xilena com ho va ser el de Neruda. Però, quan llegim els poemes, notem que la naturalesa és amor, i violència, i moviment, comprenem que aconsegueix reflectir un viure amb les seues passions i les seues morts, com el dels éssers humans; aconsegueix expressar una forma d'ànima universal i dinàmica que respon a una construcció panteista, repleta no obstant això de motius cristians, de versicles falsos que signen profetes falsos, de versicles vertaders que signen profetes vertaders, d'invençions de fonts o d'usos geogràfics concrets entre aigües que s'obrin en un èxode xilè i bíblic, o salms:

Entonces, desmembrados de amor, como muñones
a la deriva; así entramos en el mar.
Arrancados, igual que los paisajes que nos iban
cargando hasta doblarnos traspasados bajo las
montañas, a pedazos, estrujándonos entre los
paredones de las aguas.

El món segueix construït com desolació i el cant natural és humà, rastreja naturaleses del dolor, on també l'amor i alguns records —xicotetes plenituds— permeten supervivències. La naturalesa ens permet sobreviure en un món que sobretot és violent, encara que en si mateixa reflectisca, en intensa personificació, la violència.

Si en 1994, *La vida nueva* tancava i obria un període de la seua obra, quedaven surant temes que es recuperarien en llibres com *Inri* (2003), en què de nou la repressió causada per la dictadura xilena es converteix en carnasses humanes que cauen sobre rius i mars al·lucinants, remolins de peixos que són tombes en l'al·legoria desolada de la història patida.

Començava en aquests anys de començaments del nostre segle una escriptura que ha sedimentat el seu últim llibre, titulat *Zurita*, un volum de 750 pàgines publicades en 2011 i 2012 en tres edicions a Xile, Mèxic i Espanya, un volum que, com a cronologia interna, té fragments de vida de l'autor que estructuraven l'obra:

Un títol, “Tu rota tarde” comença situant un poema inicial en la vesprada del 10 de setembre de 1973 —el dia abans del colp d'estat feixista que va canviar la vida a Zurita i al poble xilè— quan s'entremesclen una manifestació, la seua cridòria, les seues consignes i cants, amb “el pedrerío reseco del Pacífico”, amb Valparaíso, amb confusions temporals de “una vida rota” que ens porten a el “desahuciado atardecer”. La història barrejada amb l'autobiografia i la naturalesa són una constant que recorrerà aquesta obra, encara que aquest siga ja un recurs sorgit en el seu primer llibre.

A “Tu rota noche” el precedeix un poema titulat “Imborrables erratas” que obri desvetllaments entre les últimes manifestacions del 10 de setembre, cabotades insomnes en taules de cafè, joves comunistes entre els quals estava l'autor que han cridat les

últimes consignes del dia, el port de Valparaíso, el temor que el somni signifiqui la mort, i la imatge indeleble dels tancs que comencen a perforar “la luz cenicienta del amanecer”. La sèrie de poemes que segueixen s’obri amb un mar bíblic, les aigües del qual estan apartades i obertes després de l’última desfilada, un mar que permetrà la fugida, abraçat per una mare i les seues llàgrimes en l’interminable desert, fins que es fonen amb la gentada que fuig...segueixen records infantils entremesclats amb l’Èxode...naturaleses, records culturals entrellaçats...

“Tu roto amanecer” està precedit per la indicació que “ja és l’11 de setembre” i una construcció onírica porta segurament a espais familiars segurs, una casa amb els mateixos mobles i quadres, una mare amb un xiquet en braços que no pot mirar a qui narra l’episodi, mentre l’èxode continua protagonitzat per una humanitat que crida, mentre el poeta també crida mirant la casa familiar enmig de la terra devastada...

El decurs d’un dia és l’esdevenir que ordena i identifica l’estructura del llibre, entremesclant sempre història, records familiars, retalls autobiogràfics...i, és evident ja, unint naturaleses i cultures en un esdevenir que probablement no és resumible, perquè un dia ens porta a un temps memorial que és el del poeta i a un temps històric que és a voltes el de la humanitat. *Zurita* són 750 pàgines que, una vegada resolta la seua última producció, recuperen elements i estructures del discurs poètic iniciat en 1979. Podria seguir deambulant per l’amplitud de la seua obra i podem seguir desvetllant-nos-hi. Podria haver explicat també que *Zurita* és un dels grans poetes que han aconseguit crear un llenguatge d’amor, i recordar fins i tot poemes com “Guárdame en ti”, o “Porque allí vive mi corazón”, preferits al costat de tants altres. Podria parlar fins i tot del poeta que va arribar a escriure una vegada poesia militant, política, quan va considerar necessari, allà pel 2000, que havia de fer-la.

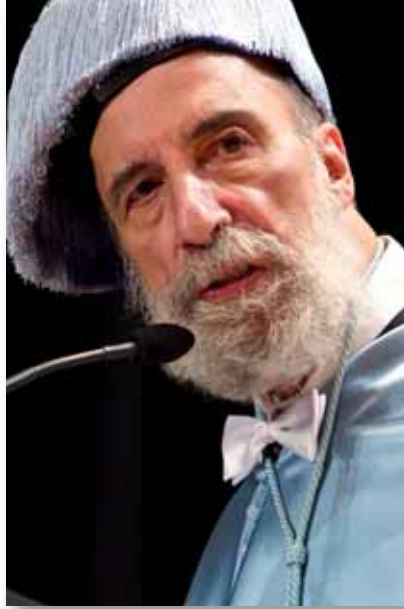
Podria parlar d’altres llibres poètics que són essencials com la sèrie que va anar apareixent prèvia a *Zurita*, però que formava part del mateix projecte: *Las ciudades de agua, Cuadernos de guerra, Sueños para Kurosawa...* la possibilitat d’una “obra en progrés” que sorprenia en cada fragment de la seua aparició, la possibilitat oberta de la paraula que reconstruïa un itinerari i un univers que alguna vegada he intentat definir amb l’òptica d’un calidoscopi, en el qual la reiteració d’un cristall, la mateixa associació, no solament no impedeix sinó que afavoreix la infinita possibilitat de la imatge.

Podria recordar també alguns assajos teòrics sobre pintura —excepcional la seua visió sobre Francis Bacon entre la creu i el no-res— o sobre la poesia, els seus mites, els seus llenguatges i la seua supervivència, com *Los poemas muertos*, un assaig necessari per a entendre el seu univers cultural. Podria comentar també la seua entrada a la novel·la autobiogràfica amb *El día más blanco*, que és imprescindible per a reconstruir la primera trajectòria personal, la de la infància.

Podria haver reconstruït moments biogràfics d’àmplia dimensió social com el temps del Colectivo de Acciones de Arte, que des de 1979 a 1983 va mantenir algunes sonades *performances* de confrontació amb la dictadura.

Els podria parlar també del *Zurita* antòleg, el que diverses vegades ha reconstruït l’espai poètic de la més jove poesia xilena. Però és el moment de concloure. I ho faré, abans de dir la fórmula habitual, amb un record personal d’alguns noms que demanarien el mateix que jo en aquest cas. Estic segur que la petició del doctorat *honoris causa* per a Raúl Zurita farà que, des del no-res, el cel o on es troben, diguen que sí a allò que sol·licite algunes figures que tenen a veure amb el seu univers cultural,

social, poètic i personal. Entre aquests estaran corroborant el que demane, sens dubte, Pablo Neruda, Víctor Jara i Salvador Allende. Així doncs, considerats i exposats tots aquests fets, digníssimes autoritats i claustrals, sol·licite amb tota consideració i encaridament pregue que se li atorgue i conferisca al poeta Raúl Zurita, a aquest exemple de paraula, història, naturalesa, desolació i esperança, el suprem grau de *doctor honoris causa* per la Universitat d'Alacant.

- Discurs pronunciat pel Sr. **Raúl Zurita Canessa** amb motiu de la seua investidura com a *doctor honoris causa* per la Universitat d'Alacant

Agraïsc profundament a les autoritats de la Universitat d'Alacant i molt especialment al seu rector, Manuel Palomar, el doctorat *honoris causa* que avui m'han conferit. És un altíssim honor que valore profundament. Fa 15 anys vaig ser convidat pel Centre d'Estudis Mario Benedetti d'aquesta prestigiosa Universitat i hi vam iniciar un diàleg, ininterromput des de llavors, que per a mi és tan entranyable com imprescindible. Col·legues, amics benvolguts, continuarem la conversa. Ho agraïsc a cadascun dels professors, estudiants, personal de la universitat d'Alacant amb qui he tingut l'honor i el plaer d'interactuar en tantes ocasions. Done les meues més sentides gràcies a tots els que es van reunir en les Jornades en torn del que se suposa que és la meua obra, assegurant-los que haver escrit alguns llibres no em dóna el dret de creure-me'n l'autor. Encara que jo mateix diga la meua obra, no en sóc l'autor, sí que ho és el mar general de la parla d'on tot sorgeix i on tot torna. Amics, els he manifestat la meua gratitud, ara he de parlar-los de la meua vergonya. El que els llegiré a continuació es titula "Són importants les estrelles: Poesia i adversitat". I efectivament té a veure amb la vergonya, amb l'adversitat, amb la poesia i amb les estrelles.

SÓN IMPORTANTS LES ESTRELLES

Poesia i adversitat

Helena: -Jo mai vaig estar a Troia, era solament la meua ombra.

Menelau: -O siga, que solament per una ombra patim tant?

Està en la tragèdia *Helena* d'Eurípides, i és com si en la quasi insuportable bellesa d'aquest diàleg estiguera contingut el desencant de la humanitat sencera. Són milions de milions de parlaments, de preguntes, de retrets: *O siga, que solament per una ombra patim tant?* És a dir: que solament per miratges ens hem fet trossos? per creences totes igualment falses? per amors que mai serien correspostos? per platges que mai van existir? És possiblement el diàleg més commovedor de la història de la literatura i no obstant això mai hauria d'haver sigut escrit, mai hauria d'haver existit Troia, mai hauria d'haver existit la literatura. La tasca no era escriure poemes ni pintar quadres; la tasca era fer de la vida mateixa una obra d'art i les restes triturades d'aquesta tasca cobreixen el món com si foren els enderrocs d'una batalla còsmica que s'ha perdut. Aquestes restes són l'art possible; aquella infinitat de poemes, de simfonies, de quadres i frescos que des dels cants homèrics fins al *Guernica* de Picasso, omplin els murs i les voltes dels museus, les biblioteques i llibreries, les sales de concerts, i que com ocells carronyers

incomptables artistes, poetes, compositors, van arreplegant i signant amb els seus noms com si cadascuna d'aquestes restes no fóra el testimoniatge més indesmentible d'una batalla innumerables vegades perduda. Jo no hauria volgut escriure poemes, el que hauria volgut és que no existiren gran part de les raons que porten els éssers humans a escriure poemes. Hi ha un cant que és absolutament superior a tots els cants de La *Iliada* i és que *La Iliada* no hauria d'haver existit perquè això significaria que els extrems de la violència i de la bogeria que aquest poema va haver de contar mai no haurien succeït. A diferència d'aquestes ombres que creuen haver-los escrit, aquestes restes sovint aterridores que anomenem poemes no aspiren a la immortalitat sinó a l'oblit. No és el *Non omnis moriar, No moriré del tot* de la famosa Oda 30 del llibre tercer d'Horaci, sinó el somni que, absolta finalment de la condemna d'haver de testimoniar els actes humans, la poesia, tal com l'entendem, es dissolga en un món que ja no la requereix perquè cada segon de l'existència ha passat a ser un acte creatiu. A aquesta distància, llavors, que hi ha entre el poema que escric i l'horitzó final de la vida mateixa com la més gran obra d'art, és al que he anomenat "l'adversitat". En la matinada de l'11 de setembre de 1973, a Valparaíso, dia del colp militar a Xile, vaig ser detingut mentre em dirigia a la Universitat Tècnica Federico Santa María on estudiava Enginyeria després d'una nit en blanc, i vaig ser empresonat en la bodega del vaixell de càrrega Maipo, un de tants vaixells que van ser usats com a camps de detenció i de tortura. En seriem almenys huit-cents en un lloc on amb prou faenes en cabrien cinquanta i l'amuntegament i el cansament ens feia corbar-nos els uns contra els altres sense que poguérem acabar de caure per la falta d'espai. Les parets d'acer del buc ens aïllaven completament i l'únic contacte que teníem amb l'exterior, fora de les pallisses quan ens pujaven a coberta, era el quadrat del cel que, deu metres més amunt, retallava l'escotilla del sostre des d'on ens vigilaven. En aquest petit tros de cel es veia eixir el sol, avançar el matí, caure la vesprada. En les nits clares aconseguíem veure algunes estrelles, uns opacs punts de llum infinitament llunyans que és com es poden veure les estrelles des del fons de la bodega d'un vaixell. A voltes tancaven l'escotilla i engegaven els motors del vaixell. La foscor era absoluta i en l'amuntegament solament sentia la massa multiforme dels cossos aixafats contra el meu que es deformaven i tornaven a formar-se com una ameba negra. No hi ha res que palpita més que aquell embull d'estòmacs, de torsos, de braços, de cames, pegats en la més completa foscor. És un batec quasi ensordidor, com si no fóra solament el present sinó que fóra el pressentiment de la humanitat sencera confinada en la bodega d'un vaixell.

Parle llavors d'aquella resistència instal·lada en el cor de les coses que ens impedeix la joia i que, com un vaticini o una constatació, semblava ja instal·lada en el primer vers del primer poema d'una història que també ens inclouria: "Còlera, canta oh deessa la d'Aquil·les fill de Peleu". No diu deessa canta la bellesa, l'heroisme, la compassió d'Aquil·les. No; diu canta la còlera. I la còlera és la còlera. Perquè com es podria escriure alguna cosa així si no fóra perquè és el correlat d'una fúria que no ha cessat ni un segon; en aquest moment, en algun lloc, hi ha una ciutat que està sent bombardejada, hi ha un barri que està sent arrasat, i és la permanent reiteració d'aquesta violència la que pareix mostrar-nos que no hem eixit de l'època homèrica. Més encara, és com si encegats en una alba plena de sang, tota aquesta amalgama de temps contraposats, de visions, d'avanços i foscors, que sense més anomenem antiguitat, edat mitjana, renaixement, modernitat, no foren més que els retalls de un somni repetit una i mil vegades en el qual la vista de Troia i de la seua imminent destrucció, era també l'anunci de les infinitats de

Troies que encara esperaven al món. Aturats enfront dels murs d'una mateixa ciutat des de fa tres mil anys permanentment assetjada i permanentment destruïda, la història de la poesia és el gran cadastre de l'adversitat i dels incomptables noms que prenen les desgràcies: Helena, Menelau, Hèctor, Andròmaca i les cendres dels seus palaus arrasats: Auschwitz, Hiroshima, Nagasaki, Bagdad, Gaza.

I és també el registre de la compassió. Mai he aconseguit d'expressar-ho amb claredat, però és això: en 1993 la fotografia de dos joves morts que jeien abraçats sobre un pont a l'eixida de Sarajevo va recórrer el món. Ell era serbi i ella musulmana i els van disparar mentre intentaven fugir de la ciutat per a casar-se. Immediatament els mitjans publicaren la foto sota el titular: "Romeu i Julieta a Sarajevo". Doncs bé, exactament perquè aquesta foto mai no hauria d'haver existit, és a dir, perquè mai més dos joves hagen de morir víctimes de conflictes que els antecedeixen, és que Shakespeare va escriure *Romeu i Julieta*. Tots els grans poemes, des de les primeres epopeies fins a l'estremidora poesia dels nous joves xilens, són l'intent més vast i desesperat per erigir des d'aquest costat del món, des del rostre turmentat de la humanitat, una pietat que preserve els que vinguen dels horrors que aquells poemes van haver de narrar. Va correspondre a la poesia, és a dir, a aquells enderrocs triturats d'una lluita fins avui perduda, ser el descomunal registre de la violència i paral·lelament el registre no menys descomunal de la compassió. Cada ésser humà és el port d'arribada d'un riu immemorial de difunts i en cada paraula que ens diem, aquells que ens van antecedir tornen a prendre's la veu. La història d'una llengua és la història de les infinitats d'éssers que jauen en cada so que parlem, i quan tornem a usar aquests sons, aquestes pauses, aquests accents, estem donant a aquest mar antic de veus els sons d'una nova aurora. Perquè parlar és fer presents els morts. Una llengua primer de tot és un acte d'amor, és l'"Amor constant més enllà de la mort" de Francisco de Quevedo, i ens sobrepassa infinitament perquè és l'única resurrecció que ens mostra el món. In el so d'una llengua està el so dels seus morts i cada paraula que diem és corejada pels morts que hi renaixen. Una llengua és el so de tots els que la parlen i de tots els que l'han parlat, la llengua que parlem és la permanent execució de la partitura que ens va deixant la llengua dels que van parlar. Tot el que escoltem i diem és la grandiosa reinterpretació que els vius van fent de la simfonia que han executat els morts. La música d'un idioma és això i aquesta música ho cobreix i ho integra tot i la seues notes són permanentment desbordades per les infinitats de difunts que reviu en cada sil·laba de la llengua que parlem. Bé, la llengua materna torna als seus morts en les paraules dels vius, el mar dels seus difunts canta entre les ribes de l'idioma. Però els altres, els arrasats, marginats, expulsats en la llengua i per la llengua que parlem, qui ens els retornarà? És la pregunta que obri el naixement de la poesia a Amèrica. A finals del segle XVI, un mestís peruà, l'Inca Garcilaso de la Vega, després d'explicar en els *Comentarios Reales de los Incas* l'esplendor d'un món que acabava de desaparèixer, va escriure una segona part en què narra la mort violenta, els uns a mans dels altres, que van protagonitzar la conquesta del Perú. El llibre acaba amb el relat de l'execució del primer Tupac Amaru en la plaça del Cuzco en 1562; camí al patíbul un emissari va enunciant de viva veu les culpes per les quals el condemnen a mort. L'inca en sentir-ho, li demana al frare que va al seu costat que li tradueixca, perquè no entén el castellà, és a dir, no entén la llengua en què estan les raons per les quals van a matar-lo, i així es transforma en la primera víctima simbòlica de la llengua que jo parle. El colp és impressionant perquè les raons per

les quals tots hem de morir, sempre estan expressades en un idioma estranger, en un idioma que mai entendrem.

Paral·lelament en el poema *La Araucana* d'Alonso de Ercilla, que va participar com a soldat en la guerra de conquesta en el sud de Xile, hi ha un passatge, exactament en el Cant XX, que hauria de ser anomenat el "Passatge de la compassió". En aquest fragment Ercilla explica que una nit estant de guàrdia enfront d'un camp cobert amb els cadàvers que els araucans van deixar darrere després d'haver estat rebutjats, veu una ombra que llisca entre els morts. Corre llavors cap a ella i quan està a punt de descarregar-li l'espasa, adverteix que és una dona, Tegualda, que està allí buscant el cos del seu estimat Crepino. Ercilla escolta el seu relat i mogut per la compassió, ajuda Tegualda a buscar el cadàver i finalment quan ella el troba, Ercilla ordena a uns indis al seu servei que amb les primeres llums de l'alba carreguen el cos fins a la delimitació d'un bosc proper on el seu poble puga arregar-lo i retre-li les honres fúnebres. La grandesa d'aquest acte central, present també en *La Iliada*, radica en el fet que és Alonso de Ercilla, és a dir, el poeta, qui retorna el cadàver de l'enemic als seus parents. Tots dos relats, el de la decapitació de l'Inca Garcilaso, i el de la pietat d'Alonso de Ercilla, són els que inicien aquesta forma nocturna i sublim amb què la poesia hispanoamericana ha intentat una vegada i una altra inventar un món nou a les nostres derrotes, açò és, entregar els cossos que els nostres països, i el meu país en particular, encara no ens han lliurat.

És el que he tractat dèbilment, precàriament, de mostrar en el que he escrit. He imaginat enmig de l'horror de la dictadura sagues inacabables que se m'esborraven a l'alba, poemes al·lucinats i ferits en què el Pacífic flota suspès sobre els cims dels Andes i on el desert d'Atacama s'eleva com un ocell sobre l'horitzó. Escriure aquests poemes va ser la meua forma íntima de resistir, de no embogir, de no resignar-me. Vaig sentir que enfront del dolor i el dany calia respondre amb un art i una poesia que fóra més forta que el dolor i el dany que se'ns estava ca. No es tractava de llançar andanades de petits poemes de combat, sinó d'alguna cosa molt més arrasada, més lluminosa, més sorda i violenta. Però per a fer tal cosa calia aprendre a parlar de nou, començar des de cada lletra, perquè cap dels llenguatges que existien abans servien per a adonar-nos de la magnitud del que havia succeït i continuava succeïnt. Sent que els enderrocs d'aquells anys estan allí, en aquells intents, i que dictats per un desig que ens venç, els poemes no són una altra cosa que els somnis que somia la Terra, els somnis amb els quals intenta llavar-se del sofriment humà, i que un no pot res per afrontar això sinó que amb prou faenes pot gravar unes xicotetes marques, uns mínims retalls que potser sobrevisquen al despertar.

Jo vaig viure a Xile en els anys de la dictadura i hi vaig sobreviure a la meua pròpia autodestrucció. L'any 1975, després d'un episodi humiliant amb uns soldats, em vaig recordar de la frase de l'evangeli de posar l'altra galta i llavors vaig decidir cremar la meua. Estava completament sol tancat en un bany, però sentia el mateix batec dels cossos pegats al meu en la foscor de la bodega del Maipo, com una ameba negra, vaig tornar a pensar. No sabia ben bé per què ho feia, però allí va començar alguna cosa. Vaig recordar que de xiquet havia vist un avió que volava en cercles traçant amb fum blanc el nom d'un sabó per a llavar roba i vaig imaginar de colp un poema escrivint-se en el cel. Per què just en aquell moment em vaig recordar d'aquella escena, mai no ho sabré, però va ser instantani i en no més de 10 minuts tenia les frases que la compondrien. Vaig saber llavors que allò que s'havia iniciat en la foscor total d'una bodega repleta de presoners a la qual acabaven de tancar la

comporta, havia de concloure algun dia amb l'albir de la felicitat. Dos anys més tard vaig pensar en una escriptura sobre el desert que solament poguera ser vista des de les altures. Solament diria "ni pena ni por", i estaria solcant un país on quasi l'única cosa que hi havia era pena i por.

Ningú ha de danyar-se, per a fer-ho basten els altres. No obstant això, hi ha imatges de tots aquells anys que no m'abandonen. En 1982 vaig veure retallar-se sobre Nova York les quinze frases del poema en el cel i el seu registre forma part del llibre *Anteparaiso*. En aquests dies, mirant aquelles fotografies en el bellíssim Museu d'aquesta Universitat, em vaig adonar que el rerefons d'aquest poema no és el cel il·luminat sinó la nit, la foscor de totes les presons, de totes les presons clandestines, de totes les bodegues usades com a gàbies d'homes, de totes les cambres on hi ha éssers humans a qui van a matar. Les quinze frases del poema no estan traçades sobre el blau del cel d'aquestes fotografies, estan traçades sobre la part més fosca del nostre món. És, com els dic, part del que he intentat. Un poeta espanyol, encara jove i sens dubte bo, va plantejar que qui no era capaç d'escriure un sonet no era un poeta. Voldria creure-ho, jo mateix he escrit desenes de sonets, malauradament cap ni un que iguale els de Francisco de Quevedo raó per la qual els he trencat sense pietat. Ignore si aquest poeta ho ha aconseguit, però em tem que el seu requisit no és suficient. No es tracta d'escriure o no un sonet, es tracta de matar un home. Qui no és capaç de matar un altre home no serà mai un artista: però qui ho fa és infinitament menys que això: és un assassí. En aquesta vora habita l'art. No hem sigut feliços, tal vegada aquesta és l'única frase que podem traure en net de la història i l'única raó del perquè s'escriu, del perquè de la literatura. I no obstant això aquestes restes, aquestes muntanyes de quadres i poemes, de frescos i simfonies, són també l'única prova que hi ha hagut una batalla i que continua donant-se: la que segon a segon lliuren milions i milions d'éssers humans sobre la faç de la terra per convertir-se en éssers humans i per continuar sent-ho.

Crec que tot el que puc haver fet està allí, en aquests intents. He escrit des d'un cos que envelleix, que s'ajup, que esdevé rígid, que tremola, però també sobre aquest cos, sobre els seus dolors, sobre els dolors que jo mateix he causat a uns altres i els que jo m'he infligit, sobre la seua pell. Sent que s'escriu des d'una certa irreparable desesperació i, ahora, des d'una estranya alegria. Estranya perquè és com si nasquera de la impossibilitat de la benaurança. De la trobada d'aquests fantasmes naix l'escriptura. L'escriptura és com les cendres que queden d'un cos cremat. Per a escriure cal cremar-se sencer, consumir-se fins que no quede un bri de múscul ni d'ossos ni de carn. És un sacrifici absolut i al mateix temps és la suspensió de la mort. És una cosa concreta, quan s'escriu se suspèn la vida i per tant se suspèn també la mort. Escric perquè és el meu exercici privat de resurrecció.

Però en rigor, tota obra és un exercici de resurrecció; emergeix per un segon del mar general de la parla des d'on tot sorgeix i on tot torna. Perquè, en suma, siga el que siga que una obra afirme o desmentisca, el que ens està dient és que no hem sigut feliços, que si ho haguérem sigut l'art no hauria sigut necessari perquè cada instant de la vida hauria sigut la més impressionant de les simfonies, el més vast dels poemes. Tots els poemes llavors, des de les primeres epopeies, són l'intent més desesperat per alçar des de la vida, des del rostre de l'humà, una misericòrdia per cada detall del món. Per la nostra indefensió, per la nostra necessitat d'amor, per la nostra indescriptible i tímida tendresa, i intentar la dement passió de l'esperança. I no em referisc a una esperança a mitjan fer, a una esperança cautelosa, sinó a una arrasadora esperança, tan forta que siga igual en grandària a tot

el que hem patit. En 1993, vint anys després de la matinada en què es va iniciar el colp d'estat a Xile, vaig veure l'escriptura en el desert d'Atacama i efectivament sols podia ser vista completa des de l'altura.

Està llavors l'esperança però esperança de què? Esperança que el lleó pasture al costat del be (Isaïes), esperança que “No estimada” siga estimada (Oseas). Com m'ho va dir fa poc en un correu el major poeta viu de la nostra llengua, Antonio Gamoneda: fraternitat amb els assassins una mica abans de matar-los; fraternitat molt a la seua hora amb els suïcides i amb qui no ha nascut encara, i amb els animals, i amb la llum i amb l'absència de la llum, i amb *les ciutats d'aigua* i amb les de secà; fraternitat amb tot el que existeix i amb el que no existeix però potser puga, un dia, existir. I si no pot existir, fraternitat amb això també.

En un món de víctimes i victimaris la poesia és l'esperança del que no té esperança, és la possibilitat del que no té absolutament cap possibilitat, és l'amor del que no té amor. Cremada en ciutats que segueixen cremant per sempre, triturada en sagues que mai haurien d'haver existit, en cants que mai haurien d'haver sigut cantats, en tragèdies que haurien hagut d'evitar-se, la poesia ha sigut la meua militància en la construcció del Paradís, encara que absolutament totes les evidències que tenim a mà ens indiquen que aquest propòsit és una bogeria. Acabe amb el poema final de l'obra Anteparaiso :

Entonces, aplastando la mejilla quemada
contra los ásperos granos de este suelo pedregoso
—como un buen sudamericano—
alzaré por un minuto más mi cara hacia el cielo
llorando
porque yo que creí en la felicidad
habré vuelto a ver de nuevo las irrefutables estrellas.

Em referisc a les opaques estrelles que des de fa 42 anys continue mirant des del fons d'un vaixell, en els meus malsons, en el meu horror, en el meu amor i en la meua esperança.

Moltes gràcies.

- Discurs de benvinguda al Sr. Raúl Zurita Canessa al Claustre de Doctors de la Universitat d'Alacant, per part del rector de la UA, Manuel Palomar Sanz en la cerimònia d'investidura del 5 de març de 2015

Molt bon dia a tothom i benvinguts a la Universitat d'Alacant!

En primer lloc vull agrair-los la seua presència hui ací, en aquest emotiu acte honorífic d'investidura com a *doctor honoris causa* del professor Raúl Zurita.

Especialment i si m'ho permeten al rector de la Universitat de Vinya del Mar de Xile, al rector de la Universitat Tècnica de Santa María de Xile, a l'ambaixador de Xile a Espanya, a l'ambaixador de Xile a Alemanya, i a tots professors, professores, amics i amigues xilens que hui ens acompanyeu.

La Universitat d'Alacant acull en el seu claustre l'il·lustre poeta Raúl Zurita, de dilatada trajectòria artística, acadèmica i cultural vinculada al món universitari que, des de fa dècades, manté estretes relacions científiques i acadèmiques amb aquesta la nostra Universitat.

En la *laudatio* s'ha posat de manifest la prestigiosa trajectòria de Raúl Zurita, un dels millors poetes de la segona meitat del segle XX. I voldria felicitar el professor Rovira per la brillant *laudatio* que reflecteix les extraordinàries aportacions del nostre doctor, com també agrair-li l'organització del simposi internacional i el conjunt d'activitats al voltant de la figura i obra del poeta a qui hui retem homenatge. I desitge fer extensible aquest agraiement i felicitació a les professores Carmen Alemany i Eva Valero. Però permeteu-me que, abans de centrar-me en aspectes destacats de l'obra de Zurita, trace les línies institucionals que imbriquen aquest significatiu doctorat *honoris causa*.

En l'acte d'obertura del present curs acadèmic es van traçar les línies estratègiques principals que es pretenen dur a terme durant aquest curs acadèmic en el marc del 35è aniversari de la nostra universitat, basades en el pla estratègic.

A més de la millora constant en la qualitat de la formació universitària, i de la necessària excel·lència en la recerca i en la transferència de coneixement com a element decisiu per a millorar la productivitat i la competitivitat econòmica, anem a seguir potenciant els vincles amb el nostre entorn institucional, econòmic i social més pròxim, en línia amb les claus estratègiques d'un Espai del Coneixement socialment responsable.

Així la Universitat, a través d'un conjunt d'iniciatives i actuacions diverses, segueix afavorint la inclusió social, i es constitueix en instrument útil per a millorar el benestar, elevar els nivells de desenvolupament, fomentar la creativitat i afavorir la transmissió de valors.

En conseqüència, la universitat, en estreta cooperació amb els poders públics, les empreses i altres institucions de la societat civil, aposta pel desenvolupament de projectes, a escala del territori i del seu entorn, que connecten fecundament la formació i

la recerca amb les necessitats de l'entorn, al mateix temps que estableixen mecanismes de vinculació amb el sistema productiu i faciliten l'emprenedoria i la inserció laboral dels titulats.

La Universitat d'Alacant va obrir una extensió de la Seu Universitària de la Ciutat d'Alacant, en el cor de la ciutat, a l'edifici de Sant Ferran, pròxim a l'edifici de Ramón i Cajal; ara tots dos constitueixen la Seu Ciutat d'Alacant. Un nou edifici que des de la seua obertura el novembre passat s'està convertint en un punt de referència per als joves universitaris tant per les seues sales d'estudi, com per les trobades de joves i empreses, espais de creativitat artística i cultural, conferències o jornades científiques. Tot un èxit per a la Universitat i per a Alacant que reforça la nostra presència en la ciutat d'Alacant.

Per a seguir amb les propostes estratègiques de la Universitat d'Alacant i amb la seua aportació al present i a l'avenir de la província, l'impuls a la internacionalització és una aposta irrenunciable en diverses dimensions i direccions.

La Universitat d'Alacant té signats convenis de mobilitat i és sòcia de més de 700 universitats en més de 100 països repartits entre els cinc continents. Som conscients del potencial d'aquesta extensa i atapeïda xarxa de relacions, no solament per a la universitat, com a ambaixadora i carta de presentació de la província, sinó per a les seues ciutats i, potencialment, per a les seues institucions i empreses.

Som conscients del fet que l'espanyol siga, segons l'Institut Cervantes, la segona llengua nativa més parlada del món, després del xinès mandarí, i el segon idioma de comunicació internacional.

Ens fariem, em sembla, un flac favor si no consideràrem els estrets vincles que ens uneixen amb els països llatinoamericans. Si no tinguérem en compte el seu potencial i el benefici mutu que podríem obtenir d'una col·laboració més estreta.

Un dels objectius centrals de la III Trobada Internacional de Rectors era impulsar un Espai Iberoamericà del Coneixement socialment responsable. I val a dir que un projecte ambiciós fins a tal punt requereix actuacions en diverses dimensions interconnectades.

La internacionalització exigeix un conjunt de canvis extensos i profunds, una vertadera estratègia transversal que ha de reunir els esforços concertats d'investigadors, personal docent, estudiants, personal d'administració i serveis i de tots els implicats en la gestió de la universitat. I més enllà de les universitats, de l'administració, eliminant i simplificant tràmits burocràtics de convalidació i de visats, que activen el procés.

Assenyalaré, a més, fins a quin punt l'increment de la internacionalització i la mobilitat és no solament una oportunitat per a atraure talents potencials d'alumnes i professors, sinó també per a corregir en el futur la caiguda de la demanda interna d'educació superior pel descens de la natalitat, evitant la crisi o el tancament de titulacions.

La nostra Universitat té, des de la seua creació, un compromís acadèmic, científic, cultural i social, amb Amèrica Llatina, mantenim convenis amb nombroses universitats de tots els països d'aquesta regió del món.

Ara m'agradaria destacar algunes accions estratègiques i aliances que mostren la nostra estreta relació i compromís amb Amèrica Llatina:

En primer lloc, la nostra Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes que té com a objectiu principal la digitalització i difusió de la cultura hispànica.

Va ser creada en 1999 per iniciativa de la Universitat d'Alacant, amb el patrocini del Banc Santander i la Fundació Marcelino Botín. Actualment està gestionada per la fundació "Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes" i presidida per Mario Vargas Llosa, *doctor honoris causa* per la nostra universitat.

La Biblioteca Virtual va ser inaugurada per l'escriptor contemporani Mario Benedetti l'any 2000 en què va cedir la seua imatge, la seua veu i les seues paraules.

En 1997, Benedetti va ser nomenat *doctor honoris causa* per la Universitat d'Alacant (va ser el seu primer nomenament com a *honoris causa* i va ser el primer llatinoamericà que va entrar per aquest procediment en el nostre claustre de doctors).

Avui la nostra biblioteca virtual s'enriqueix amb la nova biblioteca d'autor Raúl Zurita, amb la cessió de la seua veu i la seua paraula. I avui també tenim l'honor de nomenar Raúl *doctor honoris causa*.

En segon lloc, el nostre Projecte Havana que naix en 1996 d'un acord entre la Universitat d'Alacant i l'Oficina de l'Historiador de la Ciutat de l'Havana, oficina dirigida per Eusebio Leal Spengler, *doctor honoris causa* per la Universitat d'Alacant, que va tenir com objectiu principal la rehabilitació de l'Havana Vella declarada Patrimoni Cultural de la Humanitat per la UNESCO en 1982. Des del curs 2006, la Universitat d'Alacant té un conveni amb el ministeri d'educació superior per a desenvolupar activitats sota el paraigua del Projecte Havana que té com a objectiu ajudar les universitats cubanes i altres institucions amb competències en educació superior a desenvolupar ensenyaments i intercanvis científics tendents a millorar la formació en àrees especialment susceptibles per al desenvolupament econòmic, social i cultural del país.

En tercer lloc, el Centre d'estudis Mario Benedetti i la literatura xilena amb els records nerudians.

En 1999 es va celebrar a Alacant el col·loqui *Pablo Neruda con la perspectiva de 25 años*, que va comptar amb la participació d'especialistes xilens i europeus.

En 2004 va tenir lloc el Seminari Internacional *Centenario de Pablo Neruda: Neruda y la tradición literaria*.

Un seminari al qual van assistir escriptors i personalitats de la literatura xilena com Volodia Teitelboim, i grans especialistes com Alain Sicard, Jaime Cocha, Giuseppe Bellini.

Al maig d'aquell mateix any 2004 es va col·locar el mural que tenim en l'entrada principal de l'Aulari II de Ximena Ahumada, dedicat a Pablo Neruda.

Mereix la pena recordar també l'aplec amb el poeta xilè Gonzalo Rojas al maig de 2001. I les visites de Zurita a la UA: en 2004 i 2013. O La presència de l'ambaixador de Xile a Espanya i la de diversos creadors xilens aquell any amb motiu del centenari de Pablo Neruda.

En quart lloc, destacar els nombrosos projectes de cooperació finançats per la Unió Europea, els cursos i seminaris, els projectes de recerca, els doctorats: són mostres de la nostra relació amb Amèrica Llatina.

Aquests són alguns del llaços que ens uneixen amb Amèrica Llatina, i que és el nostre propòsit intensificar a través de la

creació d'un centre d'excel·lència acadèmica amb Amèrica Llatina que a més de vertebrar i coordinar les activitats esmentades, incrementa la nostra presència i compromís a través de l'oferta de títols, de projectes de recerca, de programes de doctorat, d'Erasmus plus, d'intercanvis de professors i estudiants; en definitiva d'una estratègia conjunta i aliança singular amb institucions i països llatinoamericans.

Avui durant aquests dies reforcem el nostre compromís amb Llatinoamèrica, amb Xile, a través d'aquesta investidura de Raúl Zurita com a *doctor honoris causa*.

Si tota l'obra de Raúl Zurita està travessada per la seua vida, n'hi ha un capítol principal que marca tot el seu esdevenir posterior. El colp de Pinochet d'aquell 11 de setembre del 73, i tot el que va succeir després, va canviar la seua vida. I per això es convertiria, al seu pesar (com ell mateix manifesta sempre) en tema clau de la seua obra, per la qual cosa la memòria històrica de Xile es converteix en un eix que travessa de principi a fi tota la seua trajectòria; si bé en el seu últim llibre, *Zurita* (2011), així com en llibres anteriors, veiem com aquest fet històric concret es converteix en el camí que li permet aprofundir en l'ésser humà en general. De manera que l'obra poètica de Zurita se centra, finalment, en la humanitat tota, a la qual el poeta arriba sempre des de l'àmbit individual, des de la realitat o la història. Per això un dels seus poemaris més cèlebres, el *Canto a su amor desaparecido* supera "la conjuntura espaciotemporal dels abusos de la dictadura a Xile per a erigir-se en un cant universal de dolor i memòria" (Edmundo Garrido). I d'ací també el títol del seu últim llibre, *Zurita* que, lluny de qualsevol egolatria, ha d'interpretar-se com el camí que li permet aprofundir en l'aspecte humà, des del propi ser en la seua individualitat, tal com el poeta ha plantejat en diverses ocasions, i que resumeix en un concloent: "tots en som un".

En aquest últim llibre, que el mateix Raúl Zurita va dipositar en les meues mans ara fa dos anys, en la seua última visita de 2013, la història es barreja amb l'autobiografia i amb la naturalesa xilena com unes constants que la recorren. Un llibre en el qual naturalesa i cultura ens porten sempre al mateix punt de partida: el memorial de la desolació, però també el memorial de l'esperança; en un esdevenir històric que és, finalment, el de la humanitat.

Avui enfortim el nostre compromís científic, acadèmic, cultural i social amb Amèrica Llatina i amb Xile en particular, i voldria manifestar la nostra més sincera felicitació i agraïment al poeta Zurita, pel seu suport a la Universitat d'Alacant i pel seu compromís social, artístic i cultural.

Moltes gràcies i bon dia!

ÀLBUM FOTOGRÀFIC DE LA CERIMÒNIA

**DOCTORS HONORIS CAUSA PER
LA UNIVERSITAT D'ALACANT**

Eusebio Sempere 1984
José Pérez Llorca 1984
Francisco Orts Llorca 1984
Alberto Sols García 1984
Russell P. Sebold 1984
Juan Gil-Albert 1985
José María Soler 1985
Severo Ochoa 1986
Antonio Hernández Gil 1986
Abel Agambeguián 1989
Joaquín Rodrigo 1989
Germà Colón Domènech 1990
José María Azcárate y Ristori 1991
Andreu Mas-Colell 1991
Juan Antonio Samaranch Torelló 1992
Manuel Alvar López 1993
Erwin Neher 1993
Bert Sakmann 1993
Jean Maurice Clavilier 1994
Antonio López Gómez 1995
Jesús García Fernández 1995
Jacques Santer 1995
Enrique Llobregat Conesa 1995
William Cooper 1995
Eduardo Chillida 1996
Mario Benedetti 1997
Gonzalo Anes y Álvarez de Castrillón 1998
Enrique Fuentes Quintana 1998
Luis Ángel Rojo Duque 1998
Juan Velarde Fuertes 1998
Elías J. Corey 1999
Ramon Margalef i López 1999
Enric Valor i Vives 1999
Bernard Vincent 2000
Ignacio Bosque Muñoz 2000
Humberto López Morales 2000
Tyrrell Rockafellar 2000
Manuel Valdivia Ureña 2000
Gonzalo Halffter Sala 2000
Eduardo S. Schwartz 2001
Johan Galtung 2002
Immanuel Wallerstein 2002
Alonso Zamora Vicente 2002
Miquel Batllori i Munné 2002
Antoni M. Badia i Margarit 2002
Robert Marrast 2002
Ryoji Noyori 2003
Manuel Albaladejo 2003
William F. Sharpe 2003
José María Bengoa Lecanda 2004
M.ª Carmen Andrade Perdrix 2006
Antonio García Berrio 2006
Pedro Martínez Montávez 2006
Muhammad Yunus 2006
Alan Heeger 2007
Robert Alexy 2008

Eugenio Bulygin 2008
Eliás Díaz García 2008
Ernesto Garzón Valdés 2008
Mario Vargas Llosa 2008
Boris Mordukhovich 2009
Jane Goodall 2009
André Clas 2010
Manuel Seco Reymundo 2010
Avelino Corma Canós 2011
Ramon Pelegero Sanchis 2011
Deborah Duen Ling Chung 2011
Alan Loddon Yuille 2011
José Luis García Delgado 2011
Eusebio Leal Spengler 2011

Marilyn Cochran-Smith 2012
Linda Darling-Hammond 2012
Gloria Ladson-Billings 2012
Filippo Coarelli 2012
Carlos de Cabo Martín 2012
Daniel Pauly 2013
Tomàs Llorens Serra 2013
Consuelo López Nomdedeu 2014
Afaí I. Meleis 2014
Gérard Dufour 2014
Gérard Chastagnaret 2014
José Luis Romanillos Vega 2014
Gabriel Tortella Casares 2014
Raúl Zurita Canessa 2015